

A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKKAL SZEMBENI HATÁROZOTT ÁLLAMI FELLÉPÉSÉRT

EGY EMBERI JOGI MOZGALOM TÖRTÉNETE ÉS LEHETŐSÉGEI

Két évvel ezelőtt alakult meg és indult útjára a családon belüli erőszakkal szembeni határozott állami fellépést követelő civil kezdeményezés. Az elmúlt két évben a családon belüli erőszak megelőzése és kezelése kapcsán kialakult közbeszéd, az elért eredmények, a meghozott intézkedések minél alaposabb megértése, valamint a mozgalom jövőjének tervezése érdekében szeretném bemutatni, honnan indultunk és mit értünk el eddig. A tárgyszerűség s az érdekesség kedvéért az ismertetéshez eredeti dokumentumokat használok fel s azokat elemzem. Azt remélem, hogy ez az esettanulmány hasznára válik mindazoknak, akik a családon belül erőszakkal szembeni fellépés magyarországi történetét szeretnék a maga összefüggésrendszerében látni, s azoknak is, akik általánosságban érdeklődnek az emberi jogi mozgalmak fejlődéstörténete iránt.

A PETÍCIÓ

Bár az emlékek mára kissé megkoptak, érdemes felidézni, hogy a családon belüli erőszakról szóló szakmai és közbeszélgetés jóval 2002 előtt megkezdődött Magyarországon. A NANE Egyesület már megalakulásának évében, 1994-ben nemzetközi konferenciát rendezett a témában Budapesten, segélyvonaluk is ekkortól működött.¹ Rendelkezésünkre álltak hazai kutatási tapasztalatok, tudományos publikációk is.² Külön elemzés témája lehetne az „asszonyverés” jelenségének, a drámai történeteknek női lapokban való rendszeres bemutatása, a közéleti lapok mélyebb vagy kevésbé mély elemzései, s természetesen a napilapok folyamatos tudósításai a halálesetekről, a „családi tragédiákról”. A késő éjszakai értelmiségi tévéműsorok, s a családsegítőknek, szociális munkásoknak tartott előadásokat követő konzultációk rendre eljutottak arra a következtetésre, hogy szörnyű dolgok történnek a családi otthonok falai között, s sajnos senki nem tesz semmit... Az „amíg vér nem folyik, nem avatkoznak be” tétel nemcsak a közvetlenül

érintettek, hanem a „nagyközönség” számára is jól ismert volt. Az erőszakot túlélő áldozatok és a velük dolgozó segítők hol felháborodottan, hol szomorúan vették tudomásul, hogy a nőekkel, gyermekekkel, idős és kiszolgáltatott családtagokkal szembeni brutalitás „magánügynek” minősül. Hetente többször fordultak elő olyan halálesetek, amelyekről tudni lehetett, hogy előzményüket szinte mindig a hatóságok által megtűrt, hosszú bántalmazási folyamat jelentette, de az állami közömbösségen sem ez, sem az ekkorra rendelkezésre álló tengernyi nemzetközi norma nem változtatott. Röviden ez volt az a helyzet, amelyet meglegeltünk 2002 őszére. Az azóta sokszor a szemünkre vetett „radikalizmus” alapja az a meggyőződés volt, hogy alkotmányos demokráciában az állampolgároknak joguk van követeléseket intézni saját államukhoz, különösen az emberi jogokat durván sértő állapot felszámolása érdekében. „Radikalizmusunk” másik alaptetele (volt), hogy az emberek kiszolgáltatott csoportjai, így elsődlegesen a nők és a gyermekek bántalmazása nem tekinthető a pszichológia hatókörébe tartozó individuális jelenségnek. Ezzel szemben azt állítottuk és állítjuk, hogy a családon belüli erőszak a nemek közötti diszkrimináció legdurvább, tömeges megnyilvánulási formája, az ezzel szembeni fellépés és védelem az emberi jogok körébe tartozik, s mint ilyen, állami, hatósági kötelezettség.³

Megfogalmaztuk és közreadtuk azt a petíciót, amellyel útjára indítottuk emberi jogi civil mozgalmunkat, s amelyhez néhány hónap alatt több mint ötvenezeren csatlakoztak. A petíció szövege a következő volt:

Meggyilkolta tizenkét éves kisfiát egy apa, aki már évek óta fenyegetőzött családjá kiirtásával. Anya és gyermeke folyamatos bántalmazásáról és halálfelelméről számos hatóság tudott, de semmit nem tettek az életveszélyes folyamat megállítására, a gyilkosság megakadályozása érdekében.

Magyarországon minden hónapban legalább egy gyermek és minden héten legalább egy nő életét oltja ki – hasonló előzmények után – a „családfő”. Tízezrek mindennapjait teszi pokollá a családon belüli rendszeres verés, nemi

erőszak, fenyegetőzés. A válás, a kapcsolat megszakítása sem jelent megoldást, hiszen az esetek túlnyomó többségében a terror ezt követően is folytatódik.

Mind ez idáig semmilyen érdemi, hatékony lépés nem történt a családon belüli erőszak megfékezése érdekében, noha erre a magyar államot az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága és Női Jogi Bizottsága is határozottan felszólította. Nem felel meg a valóságnak, hogy az állami szervek tétlenségre lennének kényszerülve e tragikus jelenséggel szemben. Az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió az elmúlt húsz évben részletesen kidolgozta azokat a jogszabályi és intézkedési modelleket, amelyekkel a kiszolgáltatott családtagok biztonsága nagymértékben fokozható. E nemzetközi normák alapján Európa szinte minden országában büntetendővé nyilvánították a családon belüli erőszakot és a fenyegető zaklatást, törvénybe iktatták a „távolságtartó rendelkezést” (annak érdekében, hogy a veszélyes bántalmazót a hatóság eltávolíthassa áldozatai környezetéből), valamint sor került a rendőrök és más szakemberek szervezett képzésére a szakszerű, hatékony beavatkozás „megtanítására”.

Alulírottak felszólítjuk az Országgyűlést, a kormányt, illetve annak illetékeseit, így különösen a belügyminisztert; az igazságügy-minisztert; az egészségügyi, szociális és családlügyi minisztert; a gyermek-, ifjúsági és sportminisztert; a foglalkozáspolitikai és munkügyi minisztert (mint az állami nőpolitika felelősét), valamint az országos rendőrfőkapitányt, a legfőbb ügyészt és a Legfelsőbb Bíróság elnökét, hogy haladéktalanul, még a 2002. évben hozzanak a nemzetközi normáknak megfelelő jogszabályokat és intézkedéseket a családon belüli erőszak visszaszorítására, az áldozatok védelmére. Kérjük az írott és az elektronikus sajtót, hogy követeléseink teljesítését kísérik komoly figyelemmel, és folyamatosan tájékoztassák a nyilvánosságot. Kérjük továbbá a felhívásunkkal egyetértő szervezeteket és magánszemélyeket, hogy aláírásukkal támogassák kezdeményezésünket. Érdeklődni lehet a 316-2986 budapesti telefonszámon, a womensrightscenter@axelero.hu e-mail címen és a <http://www.nane.hu/aktualis.html> weboldalon. Aláírásgyűjtés Budapesten a Moszkva téren (23-án) hétfőn, (25-én) szerdán és (27-én) pénteken délután 5–6 óra között.

Budapest, 2002. szeptember 20.

Fehérvári Ildikó – a megölt kisfiú, Tomi édesanyja; Balogh Barbara – Tomi nővére; Dr. Morvai Krisztina – büntetőjogász, egyetemi adjunktus (ELTE); Wirth Judit – a NANE (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) Egyesület elnöke; Dr. Pap Enikő – jogász, Női és Gyermekjogi Kutató és Oktató Központ; Ferenczi István – A Zöld Fitalok Egyesület társelnöke; Dr. Subasicz Éva – ügyvéd, a megszűnt Női- és Gyermekjogi Jogvédő Program Iroda vezetője; Csillag Ádám – filmrendező; Juhász Géza – A Habeas Corpus Munkacsoport igazgatója; Lénárt Borbála – gyógypedagógus, áldozatvédelmi szakember; Baló György – újságíró

A teljesség kedvéért álljon itt az ENSZ női jogi (CEDAW) bizottságának és gyermekjogi bizottságának a felhívásban hivatkozott, Magyarországnak szóló ajánlása is. Mind az ENSZ gyermekjogi egyezménye, mind pedig a CEDAW-egyezmény a magyar belső jog részét képezi, így az egyezmények végrehajtását ellenőrző, s e nemzetközi jogforrások értelmező tevékenységét végző bizottságok ajánlásai Magyarország számára kötelezőek. Ennek ellenére az alábbi felszólításokra a magyar állam – a petíciókat megelőzően – gyakorlatilag semmiféle konkrét intézkedéssel nem reagált. Részlet az ENSZ CEDAW bizottságának Magyarországról szóló 2002-es értékelésből:

21. A bizottság aggodalmát fejezi ki a nők és lányok elleni erőszak – többek között a családon belüli erőszak – gyakorisága miatt. Különösen aggasztó, hogy nincs érvényben a családon belüli erőszakra és a szexuális zaklatásra vonatkozó speciális törvény, és hogy sem védelmi vagy távolságtartó rendelkezések, sem pedig menedékházak [shelter] nem segítik elő a családon belüli erőszakot elszenvedő női áldozatok közvetlen védelmét.

22. A bizottság sürgeti a részes államot, hogy tekintse elsődendő feladatának a nők ellen a családban és a társadalom más színterein irányuló erőszak leküzdését szolgáló intézkedések bevezetését, és ismerje el, hogy a nők elleni erőszak, amelynek része a családon belüli erőszak, az egyezmény szerint kimeríti a nők emberi jogainak megsértését. A nők elleni erőszakra szóló 19. számú általános ajánlásnak megfelelően a bizottság felszólítja a részes államot a nők elleni erőszak tényállásának büntetőjogi biztosítására, valamint hogy gondoskodik az ilyen cselekmények megfelelő szigorral és gyorsasággal történő kivizsgálásáról és megbüntetéséről, és arra, hogy az erőszak női áldozatai számára biztosítson azonnali védelmet és jogorvoslatot, ideértve a bántalmazóval szemben hatékony és biztonságos védelmet nyújtó menedékházakban való elhelyezés lehetőségét is. A bizottság ajánlja, hogy szervezzenek a közalkalmazottak, különösen a jogalkalmazók, a bírúk, az egészségügyi szakemberek és a szociális munkások teljes körét elérő, a nők elleni erőszak minden formájával kapcsolatos érzékenységet erősítő képzéseket. A bizottság felhívja a részes államot, hogy a női jogvédő civil szervezetekkel együttműködve kezdeményezzen a nők elleni erőszak társadalmi és erkölcsi elfogadhatatlanságát hirdető köztudatformáló intézkedéseket, egyebek között egy „zéró tolerancia” kampányt. A bizottság javasolja, hogy szülessék önálló törvény a nőket a családon belül érő erőszak tilalmáról, védelmi, illetve távolságtartó rendelkezések alkalmazásáról, jogsegély biztosításáról, valamint a szexuális zaklatást tiltó speciális rendelkezésekről.⁴

Az ENSZ gyermekjogi bizottságának 1998-as értékelése Magyarországról (első kormányzati jelentés, részlet):

A bizottság aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a gyermekabúzus (gyermekbántalmazás) kezelése érdekében meg tett jogi és egyéb intézkedések – ideértve a családon belüli szexuális erőszakkal kapcsolatos lépéseket – elégtelenek. A bizottság úgyszintén aggodalmát fejezi ki a családon belüli szexuális visszaélés (abúzus) jelenségére vonatkozó kutatások hiánya miatt. [...] A bizottság nyomatékosan ajánlja, hogy [Magyarország] tegyen meg minden megfelelő intézkedést a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód megelőzésére és a jelenség elleni harcra, ideértve a családon belüli, az iskolai és az egyéb gyermekintézményeken belüli erőszak jelenségét.

Higgadt és szakszerű elemző számára aligha jelenthet elvakult radikalizmust az a követelés, amely lényegében arra szólítja fel a magyar államot, hogy tegyen eleget az ENSZ illetékes bizottságai felszólításának és hozza meg a nemzetközi kötelezettségvállalásainak megfelelő intézkedéseket a családon belüli erőszak megelőzése és hatékony kezelése érdekében. Kezdetől ez volt és ez is maradt ugyanis a családon belüli erőszak visszaszorításáért síkra szálló civil mozgalom követelése.

Családon belüli erőszakon – összhangban a vonatkozó nemzetközi szakirodalommal és normákkal – a családban, párkapcsolatban vagy más ehhez hasonló intim közösségben együtt élő elkövető és sértett közötti fizikai, szexuális, illetve durva lelki erőszakot értettünk. Természetesnek tekintettük, hogy a jogszabályok, intézkedések és új intézmények kialakítása során – szintén a megfelelő nemzetközi normákra figyelemmel – a kompetens döntéshozók világosan meghatározzák mind a fogalmakat és az értelmezési kereteket, mind a gyermekbántalmazás, a partnerkapcsolaton belüli, elsődlegesen nőket érintő erőszak vagy az idősbántalmazás és egyéb releváns erőszak-kategóriák sajátos, összefüggő, mégis különböző jellegzetességeit. Természetesnek tartottuk azt is, hogy a majdani nemzeti stratégia, illetve a szükséges lépések meghatározása során a „family violence” különböző kategóriái – például partnerbántalmazás, gyermekbántalmazás – oksági, kriminológiai és társadalmi összefüggéseik figyelembevételével kerülnek szabályozásra. Aligha lehetett elvárni, hogy mindezt egy rövid petíció keretei között azonnal és cizellált alaposággal tisztázzuk. Továbbá aligha lehetett és lehet egy civil mozgalomtól elvárni, hogy átvegye a teljes felelősséget egy állam nemzetközi (emberi) jogi kötelezettségvállalásaiért.

Radikálisnak tűnhetett a mozgalmunk által választott és következetesen alkalmazott módszer. Az, hogy nem magas beosztású támogatókat kerestünk, nem a parlamenti folyosókon lobbiztunk valami olyasmittuttogva, hogy „Meghal hetente egy nő és havonta

egy gyerek, nem tudna esetleg képviselő úr/asszony közbenjárni? Nem lennének hálátlanok...” Ez a módszer, ez a taktika az eset összes körülményét figyelembe véve alighanem helytelen lett volna. Talán patetikusnak hangzik, de hittünk és hiszünk abban, hogy igaz és tiszta ügyet szolgálunk, s ezért az első pillanattól tiszta, átlátható módszerhez folyamodtunk. Már a petícióban kértük a sajtó rendszeres figyelmét, a nyilvánosság folyamatos tájékoztatását. Abból indultunk ki, hogy létezik egy sor állami kötelezettség (jogszabályok megalkotása, intézkedések meghozatala, intézmények létrehozása), amelynek ez idáig az állami döntéshozók nem tettek eleget. Jogunk van ezek pótlására felszólítani a felelősöket, s jogunk van erről tájékoztatni a nyilvánosságot, az érdeklődő állampolgárokat, akiknek pedig joguk van folyamatosan ellenőrizni és követni, hogy milyen lépéseket tesznek az adott területen a felelős állami vezetők, a nemzetközi jog szerint egységes, kvázi egyetemes felelősséggel felruházott magyar állam.

A kezdeti gyanakvást követően mindenki számára világossá vált, hogy nem valamelyik párt vagy politikai erő „aknamunkájáról” van szó. Ellenkezőleg: Magyarországon kissé szokatlan módon valóban pártok feletti, emberi jogi civil kezdeményezés indult el. A politikai döntéshozók igen gyorsan rájöttek, hogy lépéskényszerben vannak, a nyilvánosság nyomására meg kell szólalniuk. Az Országgyűlés 2002. október 2-ai ülésén napirend előtt felszólalt az összes parlamenti párt egy-egy képviselője, gyakorlatilag egyhangúlag támogatásukról biztosítva céljainkat.

KAPCSOLAT AZ ÁLLAMI DÖNTÉSHOZÓKKAL

Az események felgyorsultak. Tisztában voltunk vele, hogy az állami döntéshozók igen kevés információval rendelkeznek a családon belüli erőszak visszaszorításával összefüggő nemzetközi tapasztalatokról, s így az előttük álló lehetőségekről. Ezért úgy döntöttünk, hogy személyes hangú levélben fordulunk a miniszterelnökhöz, az érintett miniszterekhez, az Országgyűlés Elnökéhez, az országgyűlési frakcióvezetőkhez, a téma szempontjából jelentős parlamenti bizottságok vezetőihez, az országos rendőrfőkapitányhoz, a legfőbb ügyészhez és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács (illetve a Legfelsőbb Bíróság) elnökéhez. A levél egyúttal meghívó volt egy szakmai tanácskozásra, amelyen tájékoztatni kívántuk a döntéshozókat a családon belüli erőszakkal szembeni állami fellépéssel összefüggő legfontosabb tudnivalókról. A levél bevezetője a következőképp hangzott:

Köszönjük érdeklődését a családon belüli erőszakkal szembeni hatékony állami fellépést követelő felhívásunk, civil kezdeményezésünk iránt. Tájékoztatjuk, hogy a petíciót eddig közel tízezeren írták alá, köztük számos neves közéleti személyiség, művész, sportoló.

Szövegből örülünk annak, hogy a politikai döntéshozók kampányunk mögé álltak, azonosulva annak céljaival, különösen a családon belüli erőszakkal szembeni határozott állami fellépés szükségességével és a vonatkozó nemzetközi normák mielőbbi hazai alkalmazásának igényével. Külön is üdvözljük, hogy az október másodikai, parlamenti napirend előtti felszólalások tanúsága szerint a kormányoldal és az ellenzék egyaránt támogatja a százszázalékos mindennapjait pokollá tevő, igen sok emberéletet is követelő jelenség megelőzését és hatékony kezelését.

Meggyőződésünk, hogy a családon belüli erőszakkal szembeni átfogó nemzeti stratégia megalkotása olyan sürgős feladat, hogy az érintett szaktárcáknak, illetve hatóságoknak azonnal munkához kell látniuk. Ehhez szeretnénk segítséget nyújtani oly módon, hogy a jelenséget jól ismerő, megfelelően képzett szakemberekként tájékoztatjuk a politikai és szakmai döntéshozókat az alapvető tényekről és összefüggésekről, a nemzetközi és hazai kutatási tapasztalatokról, valamint a vonatkozó nemzetközi egyezményekről, ajánlásokról, továbbá az állami fellépéssel kapcsolatos külföldi gyakorlatról. A tájékoztatásra, információadásra egyfelől írott anyagok „ajándékozása” útján, másfelől egy rendezvény szervezésével kerítünk sort. Elsőként néhány szó az utóbbiról, azaz a szakmai programról, amelyre ezúton szeretnénk meghívni Önt és munkatársait. Közös céljaink fontosságát jelzi, hogy a rendezvényt az Európa Tanács Budapesti Ifjúsági Központjával együtt szervezzük, figyelemmel arra, hogy az Európa Tanács a családon belüli erőszakkal szembeni hatékony állami fellépést hosszú évek óta prioritásként kezeli.

A rendezvényről: tájékoztató előadást/programot tartunk október 9-én 10–13 óra között „A családon belüli erőszak: hazai tapasztalatok, nemzetközi normák és a nemzeti stratégia szükségessége” címmel. [...]

Dr. Morvai Krisztina, a Női és
Gyermekjogi Kutató és
Oktató Központ vezetője

Az október 10-ei tanácskozást üdvözlő levélben köszöntötte Maud de Boer Buquicchio, az Európa Tanács főtárcáért felelős helyettese. Megnyitó beszédet mondott Arline Pacht, a Bírónők Nemzetközi Egyesületének alapító elnöke, valamint Szelényi Zsuzsa, az Európa Tanács Budapesti Ifjúsági Központjának igazgatóhelyettese.

Több előadás is elhangzott a családon belüli erőszak természetrajzáról, megnyilvánulási formáiról s az állami fellépés lehetőségeivel összefüggő nemzetközi tapasztalatokról. A Magyarországhoz nemcsak

földrajzilag, hanem jogi kultúrájában is legközelebb álló „rég” EU-tag Ausztria legkiválóbb szaktekinetelye, a családon belüli erőszakkal szembeni osztrák törvény kidolgozója, Albin Dearing is alapos és részletes ismertetést adott a szomszédos ország tapasztalatairól. (A civil mozgalom meghívására az eseményről mindössze néhány nappal előbb értesített Dearing úr szívesen és lelkesen jött Magyarországra, s honorárium nélkül vállalta az előadás megtartását. Hihetetlennek tűnik, hogy a családon belüli erőszak kezelésére irányuló jogszabályok és intézkedések meghozataláért felelős magyar állami hivatalok mind a mai napig sem őt, sem más tapasztalt EU-oroszágbeli vagy más külföldi szakembert nem voltak hajlandóak bevonni a szakmai munkába. E provincializmus eredménye az a tévképzet, hogy a magyar jogalkotóknak kell „feltalálniuk a meleg vizet”, s a semmiből elkezdni például a távoltartó rendelkezés szabályozásának kialakítását.)

A szakmai tanácskozáson a résztvevők meghallgathatták öt bántalmazott nőt, többek között a meggyilkolt Balogh Tomi édesanyjának részletes beszámolóját történetükről, s az állami szervek felháborító passzivitásáról. (Több kritikuskunk bírálatait visszautasítva a továbbiakban is az érintettekkel – a személyüket és történetüket a nyilvánosság előtt is vállaló túlélőkkel – együtt, őket partnerként s nem valamiféle „páciensként” kezelve folytatjuk a mozgalom tevékenységét.)

Az Európa Tanáccsal karöltve – sebtében, de sikeresen – szervezett tanácskozással s az érintett döntéshozóknak megküldött több ezer oldalnyi értékes szakmai anyaggal a magunk részéről mindent megtettünk annak érdekében, hogy a petícióban megszólított állami döntéshozókat „helyzetbe hozzuk”, szakszerű döntések kezdeményezésére, meghozatalára motiváljuk és ebben szakmailag támogassuk.

Ahogy a fentebb ismertetett levélből kitűnt, a petíció címzettjeinek, illetve a levélben megszólított állami döntéshozóknak jó két hetük volt arra, hogy felkészüljenek a mozgalom képviselőivel történő személyes konzultációkra s az ezeket rendszeresen követő sajtótájékoztatókra. Összesen tizenöt politikussal, illetve állami vezetővel folytattunk személyes tanácskozást. Az írott és az elektronikus sajtó – kérésünkre eleget téve – rendszeresen és alaposan tudósított a találkozóról.⁵

Már az általunk szervezett személyes találkozót megelőzően, valamikor a petíció megjelenése és az október 10-ei szakmai tanácskozás közötti időben megkereste a mozgalom képviselőit a Szabad Demokraták Szövetségének vezetősége, kifejezve határozott támogatási szándékát és a párt azon elképzelését, hogy a családon belüli erőszakkal szembeni nem-

zeti stratégia kialakításában aktív, kezdeményező szerepet vállalnának. Az SZDSZ-szel való együttműködés és közös munka kezdetétől kétféle formában valósult meg. Egyfelől igen komolyan dolgozni kezdtünk Eörsi Máttyás képviselő úrral a nemzeti stratégia megfogalmazásán, azaz a szoros értelemben vett szakmai anyagon. Eörsi Máttyás javaslata volt, hogy első lépésben egy országgyűlési határozat formáját öltse a „cselekvési terv”. Közös munkánk másik szála volt azon lehetőség „kitapogatása” s az annak érdekében történő közös erőfeszítés, hogy a majdani országgyűlési határozat benyújtói között mindegyik parlamenti párt legalább egy képviselője szerepeljen. Nem látván be a politika boszorkánykonyhájába, nem tudom, hogy ez az elképzelés pontosan miért nem valósult meg. Az országgyűlési határozatot végül Eörsi Máttyás (SZDSZ) és Vadai Ágnes (MSZP) közös egyéni képviselői indítványa nyomán fogadta el a parlament.

Azonban még az országgyűlési határozat elfogadása előtt megtörtént a „csoda”: az országos rendőrfőkapitány, meghallgatva és megértve követeléseinket, részletes, szakszerű és színvonalas intézkedéssel helyezte új alapokra a családon belüli erőszakkal szembeni rendőrségi fellépést.

A RENDŐRSÉG VÁLASZA

A családon belüli erőszakkal szembeni védelem emberi jogként történő értelmezése szempontjából (amely értelmezés sarkosan eltér a magánéleti jellegű, individuális, pszichológiai természetű konfliktuskénti értelmezéstől) meghatározó jelentőségű a rendőrség hozzáállása. Ha a partnerbántalmazást/feleségbántalmazást két egyenrangú felnőtt ember párkapcsolati problémájaként fogjuk fel, amelyet maguknak kell feldolgozniuk és megoldaniuk, akkor mi sem természetesebb, mint hogy ebben a „konfliktusban” nincs keresnivalója rendőrnek. A kívülállók közül kizárólag pszichológusnak vagy mediátornak lehet helye a felek között, s a szakszerű fellépés alapfeltétele az áldozat és az elkövető fogalmának mellőzése, a bántalmazó és a bántalmazott közötti felelősségbeli különbség teljes tagadása, illetve elmosása, a család „egységes rendszerként” történő szemlélete.

Pontosan e felfogással szemben definiálják a nemzetközi egyezmények és ajánlások emberi jogként a partnerbántalmazással szembeni védelmet, amelyhez joguk van a bántalmazott nőknek, az államnak pedig kötelessége. Az irányadó nemzetközi normák szerint a rendőrségnek kötelessége a családon belüli erőszak esetén hatékonyan beavatkozni, az áldozatokat megvédeni, s főszabályként kezdeményez-

ni az elkövetők felelősségre vonását. Ezen irányadó normák a családon belüli erőszak sértettjeit nem páciensként, hanem állampolgárként, emberi jogok alanyaiként tételezik. Ezt az alapvető szemléletváltást kívántuk elérni, amely persze mélyen és komplexen függ össze a nőekkel szembeni diszkriminációval, illetve annak felszámolásával. Más megfogalmazásban: lehet, hogy pontosan az jelenti a családon belüli erőszakkal szembeni állami fellépés kritikussai számára a nehézséget, hogy felnőtt állampolgárnak és jogok alanyainak tekintsék azt a csoportot, amelynek tagjaival összefüggésben ez hagyományosan gondot szokott okozni: a nőket.

Természetesen szintén komoly kihívást jelent a családon belüli gyermekbántalmazással szembeni állami kötelezettségek, így a rendőri beavatkozás kereteinek újraértelmezése is. Az ezzel összefüggő kutatási tapasztalataimat és a nemzetközi normákhoz képest siralmas magyarországi állapotokat korábban ismerttettem.⁶ A Női és Gyermekegyjogi Kutató és Oktató Központ a British Councilal közösen több gyermekvédelmi tanácskozást is szervezett az elmúlt évek során, amelyek keretében a résztvevők szakmai ajánlásokat fogalmaztak meg, egyebek mellett e tárgykörben is.⁷

A bántalmazott családtagokat gyakorlatilag teljesen magukra hagyó, kiszolgáltatottságba taszító rendőrségi passzivitásnak civil mozgalmunk követelésére a petíció kiadásától számított fél éven belül határozott intézkedéssel vetett véget az országos rendőrfőkapitány. Mozgalmunk első komoly eredménye a 34/2002. (BK. 24.) BM-utasítás volt, mely a bűncselekmények, különösen a családon belüli erőszak áldozatainak védelme érdekében alkalmazott intézkedések hatékonyságának növeléséhez szükséges feladatokról rendelkezik. Erre az utasításra figyelemmel adta ki az országos rendőrfőkapitány a 13/2003. (III. 27.) számú ORFK-intézkedést a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására. Az ORFK-intézkedés szakmai kidolgozásában mozgalmunk igen aktívan részt vett. A történeti hűség kedvéért álljon itt az a sajtóközlemény, amelyet az ORFK adott ki az érdemi együttműködés kezdetét jelentő tanácskozásról:

Az országos rendőrfőkapitány 2002. december 17-re a családon belüli erőszak és partnerbántalmazás elleni hatékonyabb rendőri fellépés lehetőségeiről országos értekezletet hívott össze. A rendezvényen a megyei rendőrfőkapitányok mellett jelen voltak a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, a Belügyminisztérium, a Miniszterelnöki Hivatal, a Foglalkoztatáspolitikai és Munkügyi Minisztérium, az Igazságügy-minisztérium, az Egészségügyi,

Szociális és Családügyi Minisztérium, a Legfőbb Ügyészség, illetve a Rendőrtiszti Főiskola képviselői.

Elfogadta az országos rendőrfőkapitány meghívását és a tanácskozáson részt vett Dr. Morvai Krisztina asszony, a Női és Gyermejjogi Kutató- és Oktatóközpont vezetője, Wirth Judit asszony, a Nők a Nőkért – Együtt az Erőszak Ellen (NANE) Egyesület képviselője. A tanácskozáson több megyei rendőrfőkapitány tájékoztatást adott az illetékességi területén kialakult rendőri gyakorlatról, illetve a több helyütt e tárgyban elkészített módszertani útmutatóról.

A rendőrség, illetve az államigazgatási és igazságszolgáltatási szervek képviselői mellett a résztvevő civil szervezetek vezetői külön méltatták a tanácskozás fontosságát. Így egyebek mellett Morvai Krisztina asszony elmondta: a családon belüli erőszak elkövetői azért bántalmazzák a családjukat, mert úgy gondolják, hogy ezt következmények nélkül megtehetik. A rendőrség feladata annak világgossá tétele, hogy tévednek: nem tehetik meg. Annak, ha valaki a neki kiszolgáltatott hozzátartozót bántalmazza, éppúgy súlyos következményei lesznek, mintha az utcán támadna meg egy idegent. A rendőri intézkedés fő célja az erőszak ismétlődésének megakadályozása, az áldozatok hatékony védelme.

Betlen Anna, a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Esélyegyenlőségi Főigazgatósága munkatársa elmondta: ahhoz, hogy a rendőrség valóban hatékonyan tudjon eljárni a családon belüli erőszak esetében, sürgős együttműködésre van szükség az államigazgatás egyéb szerveivel. Megfelelő törvényeket kell alkotni, megfelelő intézményeket kell létrehozni és mindehhez megfelelő pénzügyi-anyagi háttérrel kell biztosítani. Olyan szolgálatokra van szükség, amelyek a rendőrséggel együttműködve a már elkövetett bűncselekmények következményeinek kezelése és a további bűncselekmények megelőzése érdekében az áldozatokat is el tudják látni, és az elkövetőkkel is tudnak foglalkozni.

Wirth Judit, a NANE képviselője hangsúlyozta, hogy a módszertani útmutató egységesítése és a hatékony rendőri fellépést kialakító belső szabályzat megalkotása során fontos a civil szervezetek és a nemzetközi tapasztalatok figyelembevétele. A rendőrök képzésének központi eleme kell hogy legyen a sértettek és áldozatok biztonságának garantálása. Reményét fejezte ki, hogy a főkapitány úr által említett társadalmi együttműködés, a női és gyermekjogokkal foglalkozó civil szervezetek bevonása a képzésbe és a szakmai anyagok kialakításába hamarosan mindennapos gyakorlattá válik.

A napokban lép hatályba az a belügyminiszteri utasítás, amely a családon belüli erőszak kezelésével kapcsolatban feladatokat határoz meg a rendőrség számára. A tanácskozáson a BM-utasítással összhangban többek között az alábbi rendőrségi feladatok végrehajtásáról született döntés. A rendőrség kezdeményezi olyan jogszabály kiadását, amely az ún. gyermekvédelmi lánchoz hasonlóan meghatá-

rozza a tevékenységi, illetőleg felelőségi köröket. A rendőri szervek a családon belüli erőszak körébe tartozó bűncselekmények miatt indított büntetőeljárás lefolytatására tapasztalt, ilyen ügyekben gyakorlatot szerzett, kellő empátiával rendelkező szakembereket jelölnek ki. A rendőri szervek erősítik az e témakörben folytatott megelőző-felvilágosító tevékenységüket. A DADA program ma már önálló tárgykörként foglalkozik a családon belüli erőszak kérdéskörével. A felvilágosító és propagandatevékenység terjedjen ki a felnőttekre is, ennek széles körű megismertetése érdekében kommunikációs stratégia készül.

A rendőri szervek – civil szakértők bevonásával – szakmai továbbképzést szerveznek, oktatási anyagot, módszertani útmutatót készítenek az állomány számára a családon belüli erőszakkal kapcsolatos hatékonyabb rendőri fellépés érdekében. A rendőrség minden érintett szervezettel együttműködést kezdeményez a probléma egységes kezelése céljából. Az országos rendőrfőkapitány azzal zárta az értekezletet, hogy egy év múlva szintén országos parancsnoki értekezlet keretében fogják értékelni a feladatok végrehajtása során szerzett tapasztalatokat és az együttműködés hatékonyságát. 2002. 12. 17

ORFK Kommunikációs Igazgatóság

Az Országos Rendőr-főkapitányság és mozgalmunk együttműködése nyomán megalkotott intézkedés titkos minősítésű, így azt nincs módom részletesen ismertetni. Nyilvános azonban az a tény, hogy az „amíg vér nem folyik, nem megyünk ki” hozzáállásnak és gyakorlatnak véget vetett az intézkedés, előírva, hogy családon belüli erőszak esetén minden alkalommal ki kell vonulnia a rendőrségnek, a helyszínen intézkedni, s az esetet dokumentálni kell. A dokumentum részletezi egyebek mellett a helyszíni bizonyításvétel részleteit, a rendőri beavatkozás, illetve a sértettnek nyújtott segítség lehetséges módzatait, továbbá a gyermekvédelmi szervek és a rendőrség együttműködésének formáit a gyermekbántalmazással összefüggő ügyekben. Kétségtelen tény, hogy a rendőri beavatkozás a sértettek életének és testi épségének védelmében akkor válik majd igazán hatékonyvá, ha végre lehetőség lesz a nemzetközi emberi jogi előírásokkal összhangban távoltartó rendelkezés alkalmazására. Mindazonáltal a családon belüli erőszak áldozatait támogató civil szervezetek tapasztalatai szerint az ORFK-intézkedés, illetve a rendőrségi szemléletváltás hatása így is igen jelentős.

Három hónappal a petíció kiadását követően elégedetten állapíthattuk meg, hogy jól döntöttünk, amikor követeléseinket megfogalmaztuk és a mozgalmat útjára indítottuk. Természetesen sem három hónap elteltével, sem most nem állíthatjuk, hogy mindent megtettünk, amit az összes érintett állami

szervnek lett volna kötelessége megtenni az elmúlt húsz évben. De mindent megtettünk, amire az adott helyzetben képesek voltunk.

Az év végén sajtótájékoztatón összegeztük a történeteket. A meghívó arra is emlékeztetheti a könnyen felejtőket, hogy civil szervezetek folyamatosan egyeztettek, tárgyaltak, szakmai bizottságokban ülészttek, a témával kapcsolatos kutatásokat végeztek és ismertettek, azaz minden lehetséges módon és eszközzel együttműködtek az állami, illetve a legkülönbözőbb szakmai szereplőkkel abban, hogy a fő cél megvalósulhasson. S a fő cél nem volt más, mint a Magyarországra nézve kötelező érvényű (nemzetközi) emberi jogi normák bevezetése és következetes érvényre juttatása annak érdekében, hogy se nőnek, se gyerekeknek, se más kiszolgáltatott személyeknek ne kelljen elszemvednie a családon belüli erőszak poklát.

A HATÁROZAT

A jelen tanulmányban bemutatott emberi jogi civil mozgalom legfontosabb eredményének a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV. 16.) országgyűlési határozatot tekintem. A határozat mindazt tartalmazza, amit ellenfeleink és kritikusaink rendszeresen számon kérnek rajtunk. A nemzeti stratégia alapvetően a családon belüli erőszak megelőzése eszközeinek biztosítását írja elő a kormánynak, az erőszakos cselekmények kezelésében pedig komplex, a hatósági fellépésen messze túlmenő eszköztár megteremtését szorgalmazza. Ahogyan az a preambulumból kiderül, a határozat az irányadó nemzetközi normák hazai megvalósulásának ad keretet, s emberi jogi megközelítést alkalmaz, de nem kizárólag a hatóságok és a jog hatókörébe utalja a jelenséggel szembeni fellépést. Mivel meggyőződésem, hogy mind a jogi szakmai közönség, mind az egyéb hivatású jelentős részének figyelmét elkerülte a határozatok pontos tartalma, a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés dokumentumtárának ismertetését folytatva hadd idézzem itt annak teljes rendelkező részét:

I. Az Országgyűlés felkéri a kormányt, hogy az erre szakosodott társadalmi szervezetek bevonásával 2004. március 31-ig dolgozza ki és terjessze az Országgyűlés elé az alábbi törvényjavaslatokat:

a) az ún. „távoltartó rendelkezés” bevezetése a magyar jogba;

b) a családban (együtt élő vagy már szétvált családtagok között), közös háztartásban, egyéb intim, személyközi kap-

csolaton belül, valamint intézményben együtt élők között elkövetett erőszak (a továbbiakban: családon belüli erőszak) eseteiben a bíróságok és a hatóságok előtti eljárásokban soron kívüliég (gyorsított eljárás) biztosítása;

c) a rendelkezésre álló tanúvédelmi szabályok megerősítése, illetőleg további tanúvédelmi szabályok megállapítása annak érdekében, hogy a törvény megfelelő hatékonysággal védje a családon belüli erőszak áldozatainak, illetőleg tanúinak a személyes biztonságát és emberi méltóságát tanúskodásuk esetén.

II. Az Országgyűlés felkéri a kormányt, hogy saját hatáskörben az erre szakosodott társadalmi szervezetek bevonásával 2004. március 31-ig

a) alkossa meg azokat az egyértelmű és egységes szabályokat (protokollokat), amelyeket a rendőrség, a gyermekvédelmi szervek, szociális intézmények, egészségügyi intézmények alkalmazni kötelesek családon belüli erőszak esetében, függetlenül attól, hogy az erőszak fennállása már bizonyított vagy még nem bizonyított, de – hatósági, rendőri intézkedésre is okot adóan – valószínűsíthető vagy nyilvánvaló, beleértve az érintett szervek együttműködési kötelezettségét is;

b) bővítse és korszerűsítse a biztonságos menedékház hálózatot és állítson fel a családon belüli erőszak áldozatai számára speciális áldozatvédelmi kríziskezelő központokat az erőszak elől menekülő nők, gyermekek és más bántalmazott hozzátartozók számára;

c) tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a családon belüli erőszakkal összefüggő hatósági eljárások során a bántalmazott családtagok életének, testi épységének és biztonságának védelme kiemelt szempontként érvényesüljön;

d) biztosítson lehetőséget az állami jogi segítségnyújtó rendszer keretében arra, hogy a családon belüli erőszak áldozatai jogi tanácsadást, a hatóságok, a bíróságok előtti eljárásokban szakszerű jogi képviseletet kaphassanak, ha arról rászorultságuk – szociális nehézségeik, egyéb méltányolható személyes körülményeik – folytán nem képesek gondoskodni, de a jogászai közreműködés nélkülözhetetlen az áldozatok jogainak eredményes védelméhez;

e) dolgozzon ki egy olyan komplex, az egész országra kiterjedő cselekvési programot, amely a családon belüli erőszak elleni fellépés során a szankcionálás mellett a protektív tényezőket (megelőzés, védelem, terápia stb.) együttesen alkalmazza;

f) szervezze meg a családon belüli erőszak megelőzésében és kezelésében érintett szakemberek felvilágosítását, folyamatos képzését;

g) tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a családon belüli erőszakkal kapcsolatos célzott statisztikai adatgyűjtés ekveit az illetékes állami szervek kidolgozzák és bevezessék.

III. Az Országgyűlés – a hatalmi ágak alkotmányos elválasztásának szempontját tiszteletben tartva – felkéri az

Országos Igazságszolgáltatási Tanácsot, hogy saját hatáskörén belül, lehetőségei szerint:

a) szervezze meg a bírák továbbképzését a családon belüli erőszak jelenségével kapcsolatban, az erre szakosodott társadalmi szervezetek szakembereinek bevonásával;

b) találjon megoldást arra, hogy a családon belüli erőszakkal összefüggő ügyeket a bíróságok soronkívülséget biztosítva bírálják el.

IV. Az Országgyűlés felkéri a kormányt, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak hatékonyabb kezelését szolgáló intézményrendszer létrejöttével összhangban indítson országos felvilágosító, köztudatformáló kampányt, melynek főbb célcsoportjai:

- a lakosság általában,*
- az elektronikus és nyomtatott sajtó vezetői és munkatársai,*
- a bántalmazottak (felnőttek, gyerekek),*
- a bántalmazók,*
- az erőszak áldozataival, illetve elkövetőivel hivatali tevékenységük során kapcsolatba kerülő szakemberek (rendőrök, orvosok, szociális munkások, jogászok stb.).*

A kampány célja, hogy

a) a társadalom ne legyen közömbös a családon belüli erőszak semmilyen megnyilvánulásával szemben,

b) az állampolgárok ne tekintsék magánügynek a családon belüli erőszakot, és megfelelő információval rendelkezzenek jogaikról és az elérhető segítő szolgáltatásokról,

c) az állami, önkormányzati szervek, a kérdéssel foglalkozó társadalmi szervezetek és a közvéleményt formáló média munkatársai ismerjék fel a családon belüli erőszakkal szembeni küzdelemben viselt felelősségüket.

Sajnálatos, de talán ma még nem pótolhatatlan mulasztás volt, hogy a kormány(fő) nem jelölt ki egy konkrét személyt, egy minisztert vagy más állami vezetőt, aki személyes politikai és szakmai felelősséggel tartozna az országgyűlési határozat végrehajtásáért, a nemzeti stratégia sok címzettje által végzett feladatok és munka összehangolásáért. Tévénézőként szembesülve az egymással szinte versengő, fájdalmasan haszontalan, sőt káros, viszont méregdrága kampányklipekkal azt is megkockáztatom, hogy valakinek a határozat végrehajtása jegyében eddig elköltött állami pénzekről is pontos elszámolást kellene felmutatnia a nyilvánosságnak. Kijelölt, elszámoltatható és beszámoltatható felelős hiányában azonban úgy tűnik, a sok bába közt elvész a gyerek... A határozatban megjelölt határidőig nem készült el a távoltartásról szóló jogszabály, sőt, mintha szinte egyre bizonytalanabbá válna, hogy egyáltalán lesz belőle valami. A másik két jogalkotási feladat végrehajtása (a soronkívülség jogszabályi alapjának kidolgozása, illetve a speciális tanúvédelmi rendelkezések megalkotása és bevezetése) szintén várat magára. Eredmény, hogy Bu-

dapesten kísérleti jelleggel megalakult a családon belüli erőszak áldozatait segítő krízisközpont, s megkezdődtek a szakmai képzések, örömkökre a bírák számára is. Ez utóbbinak különleges aktualitást ad, hogy az ENSZ CEDAW- (a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló) egyezményéhez kapcsolódó kiegészítő jegyzőkönyv⁸ ratifikálásával új lehetőségek nyíltak meg a családon belüli erőszakot elszenvető nők és jogvédők előtt. Az egyéni panaszjog alapján – mint egy a „női jogok Strassbourgjaként” – a CEDAW bizottság elé vihető ma már minden olyan ügy, amelyben a magyar állam megsértette az érintett nő egyezményben foglalt valamely jogát, azaz például elmulasztotta a családon belüli erőszakos folyamat hatékony megállítását, a sértett jogainak védelmét. A nemzetközi jogorvoslat lehetősége remélhetőleg arra készíteti a magyar jogalkalmazókat, hogy alaposan megismerkedjenek a CEDAW bizottság által az egyezmény értelmezése kapcsán kialakított normákkal és elvárásokkal a családon belüli, nők elleni erőszak kezelésével összefüggésben.

A MOZGALOM LEHETŐSÉGEI

Két évvel a családon belüli erőszakkal szembeni határozott állami fellépést követelő petíció megfogalmazását követően, az eredmények és a folyamatos állami mulasztások ismeretében újra kell gondolni az áldozatok érdekében végzett jogvédő tevékenység lehetséges formáit. A két év tapasztalatait úgy összegezhetjük, hogy a határozott követelésekkel fellépő, a nemzetközi emberi jogi normákat mérceként állító, ugyanakkor az állami döntéshozókkal együttműködésre törekvő módszer mérsékelt eredményt hozott. A mozgalom komoly és kitartó munkája eredményeként, Eörsi Mátyás képviselő elkötelezettsége segítségével megszületett országgyűlési határozatot a címzettek nem kezelik a kellő komolysággal, a kitűzött határidő jórészt eredménytelenül telt el. Az első feladat, hogy ezt a tényt – a mulasztó címzettek világos megjelölésével – a nyilvánosság elé kell tární. Az is egyértelmű azonban, hogy nem elegendő az eddigi módszer folytatása. Az emberi jogi jogvédő mozgalmak jól bevált gyakorlatát átvéve meg kell kezdeni hazai bíróságok előtt kártérítési perek indítását az állammal szemben a családon belüli erőszak jogfosztott áldozatainak képviseletében. Ezen túlmenően – különösen a CEDAW-egyezményhez kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv adta lehetőségek felhasználásával – nemzetközi emberi jogi fórumok elé kell vinni a családon belüli erőszak áldozatainak ügyeit.

A CEDAW-hoz kapcsolódó kiegészítő jegyzőkönyv kétféle lehetőséget is kínál az ENSZ fórumá-

hoz forduló sértettek, illetve jogvédők számára. Az egyik a 2. cikkben alapuló egyéni panaszjog intézménye, a másik a 8. cikkben meghatározott, úgynevezett kivizsgálási eljárás. A nők elleni erőszak állam általi kezelésével összefüggő egyezményesértések miatt esetlegesen induló eljárásokról fontos tudni, hogy a kiegészítő jegyzőkönyvnek két olyan rendelkezése is van, amely megkönnyíti, illetve más nemzetközi emberi jogi mechanizmusokhoz képest hatékonyabbá teheti a CEDAW bizottság előtti eljárást. Az egyik, hogy a kiegészítő jegyzőkönyv kivételt enged a belső jogérvényesítési lehetőségek előzetes kimerítésének követelménye alól. Az eljárási szabály a következő: a bizottság csak akkor foglalkozhat egy beadvánnyal, miután megállapította, hogy a panasztévő valamennyi hazai jogorvoslati lehetőségét kimerítette, kivéve, ha a jogérvényesítési eljárás indokolatlanul elhúzódik, illetve nem valószínű, hogy hatékony megoldásra vezet.

Bár a jegyzőkönyvhöz kapcsolódó esetjog még nem alakult ki, hiszen még csak ez idő tájt van folyamatban az első egyéni panaszok elbírálása, az egyértelműnek tűnik, hogy a hazai jogérvényesítési eljárások elhúzódásának megítélése a bizottság mérlegelési körébe tartozik. Az állam köteles – a CEDAW-egyezményhez kapcsolódó 19. számú általános ajánlás mint autentikus interpretáció alapján – a családon belüli erőszak áldozataival szemben megtenni a *szükséges jogi és egyéb intézkedéseket a nők hatékony védelme érdekében*. A „szükségesség” és a „hatékonyság”, mivel a családon belüli erőszak többnyire egyre súlyosbodó és életveszélyes folyamat, magában foglalja a gyors eljárást, az azonnali beavatkozás követelményét is. Komolyan felveti a panaszos részéről az „eljárás indokolatlan elhúzódásának” megalapozott állítását az a magyar gyakorlat, hogy az elkövető egy fedél alatt maradhat az áldozattal az elhúzódó büntetőeljárások, illetve családjogi, lakásmegosztási perek folyamán. Az életveszély miatt az ilyen eljárások tehát akkor is „indokolatlanul elhúzódónak” minősülhetnek, ha egyébként az átlagos eljárástartamhoz képest nem tekinthetők hosszúnak.

A 4. cikk 1. pontjának utolsó fordulatában meghatározott kivétel értelmezésekor minden valószínűség szerint abból kell kiindulni, hogy a „hatékony megoldás” a családon belüli erőszak miatt indult ügyekben annak megakadályozása, hogy az elkövető ismét erőszakos magatartást tanúsíthasson az áldozattal szemben. Más megfogalmazásban: a hatékony megoldás az áldozat hatékony védelme az elkövetővel szemben, amiről az állam köteles gondoskodni. Az esetleges magyar panaszosok – álláspontom szerint – a magyar hatósági gyakorlat ismertetésével bizonyíthatják, hogy a folyamatban lévő hazai eljárás „nem

valószínű, hogy hatékony megoldásra vezet”. Összességében úgy tűnik, hogy a magyar panaszosok jó eséllyel hivatkozhatnak arra, hogy a kiegészítő jegyzőkönyv értelmében nem kötelesek kimeríteni minden belső jogérvényesítési lehetőséget, mielőtt a nemzetközi fórumhoz fordulnának.

Hatékonynak és hasznosnak tűnik a családon belüli erőszakkal összefüggésben indítható ügyekben az a kiegészítő jegyzőkönyv által kínált lehetőség, hogy az érdemi döntés előtt – akár közvetlenül a panasz benyújtása után – ideiglenes intézkedés meghozatalára szólíthatja fel a bizottság a részes államot: „A beadvány kézhezvétele után és az érdemi döntés meghozatala előtt a bizottság bármikor felkérheti az érintett részes államot, hogy hozzon ideiglenes intézkedéseket annak érdekében, hogy megakadályozza jövőtétlen kár okozását az állított jogsértés áldozatának vagy áldozatainak.” A „jövététlen kár” okozását megakadályozó intézkedés a családon belüli erőszakos ügyekben nyilvánvalóan a sértett biztonságát szolgáló hatékony intézkedést jelent.

Kétségtelen tény, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak védelmét – sem ideiglenes intézkedés formájában, sem másként – aligha tudja biztosítani a magyar állam, a bizottság által Magyarországnak is javasolt s egyébként is szükségesnek tartott távortartó rendelkezés jogszabályi alapjának hiányában. A „távortartás” intézményének mielőbbi bevezetése a magyar jogba már csak azért is sürgető feladat, mert nélküle gyakorlatilag elkerülhetetlennek látszik a CEDAW-egyezmény megsértésének megállapítása az esetleges ilyen tárgyú magyar ügyekben. Itt szeretnék újra emlékeztetni arra, hogy a CEDAW-egyezményhez kapcsolódó autentikus értelmezés emberi jogi kérdésnek fogja fel a családon belüli erőszakot, a nőkkel szembeni diszkrimináció egyik legdurvább formájának tekinti, és előírja, hogy az államnak az ilyen magatartásokkal szemben jogi, hatósági intézkedésekkel is meg kell védenie női polgárát. A bizottság több esetben rámutatott már (a CEDAW-egyezmény 19. cikke alapján benyújtott országjelentésekhez fűzött ajánlásaiban), hogy a mediáció intézménye nem fér össze a családon belüli erőszak emberi jogi megközelítésével.

Az egyéni panaszjog gyakorlásán kívül a CEDAW kiegészítő jegyzőkönyve által kínált másik lehetőség az úgynevezett kivizsgálási eljárás: „Amennyiben a bizottságnak olyan megbízható információ jut birtokába, miszerint egy részes államban az egyezményben foglalt jogokat súlyosan vagy rendszeresen megsértik, a bizottság felkéri a részes államot, működjön közre az információ kivizsgálásában, és e célból nyújtsa be a szóban forgó információval kapcsolatos észrevételeit is.”

A kivizsgálási eljárás tehát elsősorban az egyezményt sértő (állami) gyakorlat feltárását célozza. Itt tehát nem egyéni panaszos saját ügyével összefüggésben indított eljárásról van szó, hanem a bárki által a bizottság tudomására hozott diszkriminatív gyakorlat kivizsgálásáról. Amennyiben a kivizsgálási eljárás eredményeként a bizottság megállapítja, hogy a kifogásolt gyakorlat valóban sérti az egyezményt, részletes ajánlásokat fogalmaz meg a részes állam számára.

A CEDAW kiegészítő jegyzőkönyv 8. cikkére alapított tényfeltárás kezdeményezése – figyelemmel arra, hogy a családon belüli erőszakkal szembeni állami fellépés (illetve annak hiánya) erőteljesen felveti a CEDAW-egyezmény sokszoros és durva megsértésének gyanúját – ez idő szerint egyike a magyar jogvédők előtt álló lehetőségeknek. Hasonló lehetőség annak kezdeményezése, hogy az ENSZ-nek a nők elleni erőszakot vizsgáló speciális biztosa végezzen vizsgálatot Magyarországon a családon belüli erőszakra vonatkozó jogszabályok és a jelenség kezelésére vonatkozó állami gyakorlat feltárására, s annak megállapítására, hogy ezek összhangban vannak-e a nemzetközi emberi jogi normákkal.⁹

*

A családon belüli erőszakkal szembeni határozott állami fellépést követelő emberi jogi civil mozgalom legfontosabb eredménye, hogy az elmúlt két év során sikerült megcáfolnia azt a tévhitet, mely szerint a jelenség magánügy, amellyel szemben az állam nem képes és nem is alkalmas hatékony fellépésre. Szinte kizárólag a mozgalom tevékenységének köszönhető, hogy a magyar állam mára legalábbis megismerte a családon belüli erőszak visszaszorításával összefüggő legfontosabb nemzetközi normákat. Szintén fontos eredmény, hogy az Országgyűlés elfogadta a jelenség megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégiát. Sajnálatos azonban, hogy a határozatban megjelölt állami szervek elmulasztották megvalósítani a számukra kijelölt feladatok jelentős részét. Az áldozatok jogainak védelme iránt elkötelezett civil szervezetek feladata, hogy a nyilvánosság előtt szembesítsék a jelzett állami szervek vezetőit felelősségükkel, s sürgessék a mulasztások mielőbbi pótlását. Az állam felelősségét ezen túlmenően a hazai bíróságok előtti kártérítési perek és nemzetközi fórumok előtti eljárások igénybevétele útján kell kézzelfoghatóvá tenni. Kellő türelemmel, de megfelelő határozottsággal kell szembeszállni az olyan törekvésekkel, amelyek az elsődlegesen nőket és gyermekeket érintő, életüket veszélyeztető, illetve megméltató családon belüli

erőszakot individuális alapú, a nemek közötti diszkriminációtól függetlenül, pszichológiai eszközökkel, így mediációval „kezelhető” jelenségként tüntetik fel. Ezzel szemben változatlanul és fáradhatatlanul törekedni kell arra, hogy a magyar állam magáévá tegye és alkalmazza a családon belüli erőszak megelőzésével és kezelésével összefüggő nemzetközi emberi jogi normákat. Világossá kell tenni, hogy a családon belüli erőszak visszaszorításáért küzdő emberi jogi mozgalom célkitűzése nem több, de nem is kevesebb, mint hogy a magyar állam maradéktalanul tegyen eleget e területen is nemzetközi kötelezettségvállalásainak.

JEGYZETEK

1. Lásd www.nane.hu.
2. Például TÓTH Olga: *Erőszak a családban*, TÁRKI, 1999; MORVAI Krisztina: *Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog*, Budapest, Kossuth, 1998.
3. A családon belüli, nők és gyermekek elleni erőszak összefüggéseiről, hasonlóságairól és különbségeiről lásd Morvai Krisztina 2004-es írását a Magyar Narancsban, valamint MORVAI Krisztina: *A „gyermekkel szembeni rossz bánásmód” (erőszak, elhanyagolás, visszaélés) Magyarországon az ezredfordulón – büntetőbírói ítéletek tükrében. A Női és Gyermejjogi Kutató és Oktató Központ és a British Council országos gyermekvédelmi programjának keretében végzett kutatás tapasztalatai*, Budapest, Női és Gyermejjogi Kutató és Oktató Központ, 2002.
4. *Nők joga – ENSZ-egyezmény a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről. Az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal kiadványa*, szerk. BETLEN Anna, Budapest, ÖnKorPress, 2003, 72–73.
5. Lásd a www.mti.hu, a www.nol.hu és a www.mno.hu archívumaiban található anyagokat.
6. MORVAI: *I. m.*, 90.
7. MORVAI Krisztina, PAP Enikő: *Új perspektívák a gyermekek elleni erőszak megelőzésében és kezelésében*, Belügyi Szemle, 2002/1, 82–89; MORVAI Krisztina, PAP Enikő: *Ajánlások a gyermekbántalmazás megelőzésére és kezelésére*, Család, Gyermekek, Ifjúság, 2001/6, 34–36.
8. 2001. évi LX. törvény a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló, 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve kihirdetéséről.
9. A nők elleni erőszak jelenségét, annak okait és következményeit vizsgáló speciális vizsgálóbiztost az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága nevezi ki. A családon belüli erőszak kezelésével összefüggő tevékenységről lásd például: *A családon belüli erőszakra vonatkozó modellértékű jogszabályalkotás kerete*, in *Nők joga*, id. kiad., 77.